

Muljeid ICA 2016 arhiivikongressilt

Eesti delegatsioon Seulis. Foto: Erakogu

■ 4.–11. septembrini toimus Lõuna-Koreas, Seulis rahvusvaheline arhiivindusalane kongress. Tegu on iga nelja aasta tagant toimuva arhiivinduse suursündmusega, millel osalejate arv küündib 2000-ni. Väga eripalgelisi ettekandeid kuulates sai soovija end kurssi viia nii viimaste arengutega arhiivinduses kui ka imestada eri riikide arhiivikultuuride iseärasuste üle. Konverents oli suurepäraseks võimaluseks mõtiskleda ka selle üle, kus asub aastal 2016 arhiivimaastikul Eesti.

Eestit esindasid Rahvusarhiivist Kuldar Aas, Toivo Jullinen, Liina Maadla, Maive Mürk, Priit Pirsko, Liisi Taimre, Tõnu Tannberg ja Hanno Vares. Järgnevalt valik konverentsil käinute mõtteid ja emotsioone.

Kuldar Aas:

Missugust ettekannet/seminari ja miks pidasid kõige huvitavamaks? Milles pettusid?

Seekordse kongressi kiituseks võib öelda, et kokku kümme paralleelsessiooni pakkusid kuulamist ja kaasamõtlemit paljudel teemadel.

Osalejatel oli võimalik kuulata ettekandeid alates digitaalarhiivinduse tehnoloogiatest ja dokumendihalduse standarditest kuni üldisemate käsitlusteni arhiivinduse positsioonist ja tähtsusest maailmas. Üldiselt oli ka ettekannete tase ühtlaselt kõrge ja enamik neist nauditavad.

Tehnilistest ettekannetest pean kõige huvitavamaks Prantsuse rahvusarhiivi spetsialistide (Mélanie Rebours, Jean-Séverin Lair, Thomas Van De Walle, Edouard Vasseur, Françoise Wattel) ülevaadet digitaalarhiivi tarkvara VITAM arendamisest ja juurutamisest. Kuigi ainult ettekande põhjal ei ole võimalik täies mahus hinnata tarkvara kasutatavust ega küpsust, avaldas muljet arendusmetoodika, mis keskendus pidevale kasutajate testimisele ning tagasiside kogumisele. Tulemusena on küll mõneti pikenenud arenduseks kuluv aeg, kuid samas on süsteem eeldatavasti hästi kohandatud just kasutajate vajadustele. Samuti oli meeldiv kuulda, et kogu süsteem on arendatud vabavaralisena ja seega põhimõtteliselt taaskasutatav ka teistes asutustes ja riikides.

Teisena võib välja tuua töötoa BitCurator nimelise keskkonna praktilise kasutamise kohta (<http://www.bitcurator.net/>). Tegemist on keskkonnaga, mis võimaldab põhjalikult analüüsida kirjeldusteta edastatud andmeid (näiteks arvuti kõvaketast) – tuvastada andmekogumist võimalikke delikaatseid andmeid, leida enim kasutatud märksõnu, avastada tehniliselt aegunud failivorminguid jne. Kindlasti on keskkond hästi kasutatav ka Eestis olukordades, kus arhivaalide edastaja ei ole ise võimeline arhiivinduslikku kirjeldamist ega korrastamist läbi viima.

Kuidas iseloomustad Eesti asendit maailma arhiivinduses praegu ja paari aasta perspektiivis?

Kongressi põhjal võib öelda, et Eesti kuulub arhiivindusmaastikul tublide keskmike hulka. Viimaste aastatega oleme suutnud piisavalt edasi areneda, et mitmetes valdkondades kaasa mõelda (näiteks konserveerimine, standardimine, digitaalarhiivindus). Paari aasta jooksul on meie võimaluseks veelgi seda positsiooni kinnitada ja asuda aktiivsemalt tegutsema näiteks sotsiaalmeediaga seotud teemadel, kasutajate kaasamisel ja miks mitte integreeritud e-valitsemise süsteemidest (Eesti mõistes X-Teega seotud süsteemidest) andmete arhiveerimisega seotud probleemide lahendamisel.

Mida peaks Eesti arhiivindus teiste arhiivide kogemusest õppima?

Maailma arhiivinduses loen kõige eesrindlikumateks riikideks Austraaliat, Hollandit, Prantsusmaad, USA-d ja Saksamaad. Võrreldes Eesti arhiivindust nende riikidega, torkab silma meie vähene diskussioon arhiivinduse tähtsuse, vajaduse ja eesmärgi üle. Tulemusena on ka Eesti arhiivindus vähem formaliseeritud ning puudub võrreldava detailsusega kava liikumaks selgelt sõnastatud visiooni või eesmärgi poole.

Liina Maadla:

Mäluasutustega seostuvad ennekõike lood: inimeste, esemete, hoonete ja kogukondade lood. Arhiivi võimuses on pakkuda jutuvestjatele algallikaid. Lugusid saab rääkida mitmel moel, näiteks üheks vaimukamaks looks, mida õnnestus kuulata selleaastasel ICA kongressil, oli Arne Skivenesi (Bergeni Linnaarhiiv) ettekanne „Tõend, võim – ja uudishimu. Arhiivid, arhivaalid ja arhiivikasutajad koomiksites, mangades ja graafilistes novellides.“ Neljakümne arhiivis töötatud aasta jooksul on Arne Skivenesi ikka huvitanud, kuidas arhivaari kutsut kui sellist maalikunstis, filmides, kuid eriti

koomiksites ja graafilistes novellides tajutakse, sest just viimased on meie aja halastamatud kommentaatorid. Loomulikult leiab sellest maailmast stereotüüpe: tolmu, bürokraate, paberivirnu, kuid ka teravaid ja asjakohased tähelepanekuid, küsitavaid praktikaid, satiiri ning isegi maagiat. See oli arhivaari lugu piltides koos kõigi nende detailidega, mis meie igapäevaellu kuuluvad.

Pisut pikemalt tahaksin peatuda Daniel Pitti (The Institute for Advanced Technology in the Humanities at the University of Virginia) ettekandel „Sotsiaalsed võrgustikud ja arhiivinduslik konekst: Rahvusvaheline Arhiivikirjelduse ja Kasutuse Ühing“. Oma ettekandes tutvustas Daniel Pitti projekti „*Social Networks and Archival Context (SNAC)*“, mille eestvedajaks ta alates 2010. aastast on. Täna veel on suurem osa erinevate arhiivide ja raamatukogude kogudest nii riikide tasemel kui ka rahvusvaheliselt oma teadmestute ja andmebaasidega eraldi käsitletavat. See tähendab, et alati võib midagi olulist märkamata jääda, mis omakorda teeb ajaloolaste töö keeruliseks ja aeganõudvaks. Nimetatud projekt, mis alates 2015. aastast on rahvusvaheline, püüab siduda erinevate mäluasutuste töö.

Peatähelepanu on pööratud kirjeldustele: isikute, perede ja organisatsioonide kirjeldustele ja võimalusele neid omavahel siduda. Samuti on oluline, et kõik uude tekkivasse kollektsiooni kuuluvad kirjeldused oleksid lingitavad, linkida saab ka otse Wikipediasse. Et kaasataks erinevate riikide mäluasutusi, siis peavad kõik arhiivid, raamatukogud ja muuseumid mõistma oma ülesannet projektis ühtmoodi ning kirjeldused standardiseeritakse. Ühte isikut puudutav materjal mäluasutustes üle maailma peab olema leitav ka vaatamata erinevatele nimevormidele. Kui kõik need killud siduda, tekib võrdlusvõimalus. Tulevikus peaksid erinevad kollektsioonid ja tekkivad seosed olema piltlikult olemas ka vastavatel teemakaartidel. Täna see funktsionaalsus veel puudub.

Töö eesmärk oligi algselt koondada ja lihtsustada juurdepääsu üle maailma hajutatud allikatele ning anda enneolematu biograafilis-ajalooline kontekst isikute ja organisatsioonide lugudele. Püütakse näidata, et säiliku algselt ajaloolisest kirjeldusest, mis dokumenteerib inimeste elu ja tööd, on võimalik eraldada kirjeldus inimesest kui isiksusest ning nähtavale tuua sotsiaal-professionaalsed ja intellektuaalsed võrgustikud, milles igapäevaselt elati ning kus paljastub sotsiaalne kontekst, kus see konkreetne toimik on loodud. Töö tulemuseks

on ühtlustatud arhiivikirjeldused ning uurijatel on kasutada uudne töövahend. Täna jätkub teadus- ja arendustöö, laiendatakse ja mitmekesistatakse allikandmeid ning parandatakse tehnilisi lahendusi.

Näib, et lugude jutustamine muutub üha lihtsamaks. Märkimisväärne on konkreetse ettevõtmise suurus. Ka meie oma väikeses Eestis oleme sarnaseid sihte seadmas. Kus asub Eesti maailma arhiivinduses AD 2016? Kongressil olles tajusin väga selgelt, et see sõltub, mis perspektiivist vaadata ja kellega end võrrelda. Ei tahakski võrrelda, oluline on näha suurt pilti ning teada, kuhu me välja jõuda soovime, osaleda koostööprojektides, olgu siis tegemist digitaalse säilitamise või ühisloomega.

Maive Mürk

Missugust ettekannet/seminari ja miks pidasid kõige huvitavamaks? Milles pettusid?

Kuulasin peamiselt sõnavõtte arhiivikasutuse teemadel. Üks kaasakiskuvamaid oli Amsterdamis Linnaarhiivi digiteerimise ja ühisloome projektijuhi Nelleke van Zeelandi ettekanne fotokogude veebis avamisest. Arhivaaride laual oli virm fotonegatiive Amsterdamis vaadetega. Kuidas digiteerida ja teha need laiale publikule kasutatavaks, kui eelarve on napp? Nelleke ja ta kolleegid tulid nutikale lahendusele. Selle asemel, et skaneerida iga negatiiv eraldi, digiteeriti hulk negatiive ühel lehel ning riputati madalal kvaliteetsed koopiad arhiivi infosüsteemi. Edasi tuli iga negatiiv lehel välja lõigata. Seda tööd kutsuti tegema vabatahtlikud ühisloome projekti raames. Teise ühisloome kampaania „Amsterdamis Monumentid“ käigus paluti kaasalööjatel lisada juba iga üksiku foto juurde kirjeldused ning märkida kohtade asukoht tänapäevasel kaardil. Viimaks riputati metaandmetega varustatud digipildid Amsterdamis Fotode Andmebaasi. Otsustati ka, et kui keegi tellib fotost trükikvaliteedis koopia, siis asendatakse senine väike kujutis kõrgkvaliteetsega. Hollandlaste ettevõtmine näitab, et kui läheneda digiteerimisele arukalt ja loovalt, on võimalik täita samaaegselt mitu eesmärki: vabatahtlikega koostööd tehes avati veebipõhine juurdepääs põnevale allikakogule ja seda minimaalsete kuludega. Kõigil mäluasutustel, kes soovivad kaasata vabatahtlikke oma kogude kirjeldamise protsessi, soovitan külastada portaali Vele Handen („palju käsi“, <https://velehanden.nl/>). Tegemist on igati atraktiivse ja kasutajasõbraliku keskkonnaga, milles erinevad Hollandi arhiiviasutused viivad alates 2011. aastast läbi ühisloomekampaaniaid

ja millele praeguseks „on oma käe andnud“ 1500 vabatahtlikku.

Kuidas iseloomustad Eesti asendit maailma arhiivinduses AD 2016, mida peaksime teiste arhiivide kogemusest õppida võtma?

Konverentsilt jäi kõlama mõte, et arhiivid üle maailma on siirdumas paberajastust digitaalsesse, ent igaüks on selle arenguredeli erineval astmel olenevalt oma stardipositsioonist (kultuuriline taust, inimvara ja rahalised võimalused). Arhiivide ees on arvukalt väljakutseid, millele lahendusi alles otsitakse. Veendusin, et Eesti liigub tubliult eesrindlike arhiiviriikide kannul. Järgnevatel aastatel võiksime võtta suuna agarast õpipoisist meistriks ja visionääriks. Selleks tuleks alustuseks julgustada iga valdkonna arhiivitöötajaid osalema ja võtma julgelt sõna rahvusvahelistes koostööprojektides, konverentsidel ning töötubades. Seouli kogemuse valguses ei ole meil vähimatki põhjust piinlikkust tunda mis tahes teemal kaasarääkimisel. Kui otsida eeskujusid, siis selleks võiks olla Holland, kes on osanud end hoolimata oma väiksusest suureks arhiiviriigiks mõelda ja teha.

Priit Pirsko

Missugust ettekannet/seminari ja miks pidasid kõige huvitavamaks? Milles pettusid?

Kümmekonna paralleelsessiooniga vältaval arhiivikongressil tuleb osalejale valida, millistele teemadele keskenduda ja millistele mitte. Mina püüdsin eelkõige jälgida arhiiviteoreetilisi arutelusid ja visionaarseid, digitaalajastu tulevikku kirjeldavaid ülesastumisi. Niisugustest ülesastumistest köitis enam tähelepanu ameeriklase Kenneth Thibodeau ettekanne „Nähtamatu müüri lõhkumine: Arhiiviteaduse ja -praktika rikastamise võimalusest“. Teadupärast juhtis Thibodeau Ameerika Ühendriikide Rahvusarhiivis (NARA) aastail 1998–2009 riiklikult prioriteetse ettevõtmisena ellu kutsutud programmi nimega *Electronic Records Archives*. Tegemist oli rohkem kui 300 miljonit dollarit maksnud programmiga, mis püüdis lahendust leida digitaalse teabe pikaajalise säilitamise probleemile. Programmi kesksed teemad olid riist- ja tarkvara kiire vahetumine ja vananemine, füüsiliste kandjate lühiajalisus, autentsuse hajumine, digitaalse teabe tohutu liigirohkus ja kompleksus, digitaalse informatsiooni plahvatuslik kasv. Ta on pikalt tegutsenud üleilmselt tuntud InterPARES-i projekti juhtkonnas, hetkel tegeleb uurijana USA Riikliku Standardite ja Tehnoloogia Instituudis. Seega, laval oli esineja,

kel teadmisi ja kogemusi digitaalarhiivinduses süle ja seljaga.

Thibodeau käsitluse lähtekohaks on viimasel kümnendil aina enam leviv arusaam, et provenientsiprintsiip arhiivinduse aluspõhimõttena on oma aja ära elanud. 19. sajandi keskpaigas sõnastatud reeglid paberdokumentide käsitlemiseks lihtsalt ei sobitu digitaalarjastusse. Dokumendi olemus on muutunud ja see muutus on palju mitmekesisem kui pelgalt teabekandja vahetumine. Originaaldokumendi määratlemine ja selge eristamine koopias pole enam üheselt võimalik. Dokumendi päritolu ja kuuluvust kogumisse võib vaadelda mitmeti, üks ja sama dokumenteeritud teave võib pärineda mitmelt arhiivimoodustajalt korraga. Need tõdemused pole ju arhiivimaailmas uued ega tundmatud, aga vaatamata infoühiskonna erinevusele industriaalsest on seni pigem katsetatud seniste põhimõtete kohandamisega uutesse oludesse kui vanade teeside hülgamist või ümbersõnastamist. Thibodeau heidab päritolupõhimõtte, samuti dokumentide algse korra austamise nõude kõrvale ja arutleb selle üle, millisele kontseptuaalsele alusele võiks tugineda 21. sajandi arhiiviteadus.

Thibodeau meelest peab uus teoreetiline lähtekoht olema ühtmoodi mõistetav ja lihtsalt praktikasse rakendatav. Selle saavutamiseks, leiab ta, peaks tänapäevane arhiiviteooria toetuma kahele sambale: süsteemfunktsionaalse grammatika teooriale ja graafiteooriale. Arhiivinduslik diskussioon ei pääse üle ega ümber dokumentide omavaheliste seoste ja neid loonud või kasutanud protsesside lahkamisest ja selles, arwab Thibodeau, on palju kokkupuudet nende kahe lähenemisega. Esimene on lingvistika haru, mis analüüsib keelt ja teksti sotsiaalsemootilise süsteemina, s. t. kuidas kirjutatud tekst ja kõnekeel toimivad inimsuhtluses ja toimingutes. Teise fookuses on mis tahes suhete ja mõõtude kujutamine või formaliseerimine.

Süsteemfunktsionaalsel lähenemisel keelele on sarnasusi arhiivindusliku diskursusega, kuigi ühel juhul on keskmes tekst ja teisel dokument. Mõlemad tegelevad tegelikkusega – keele reaalse kasutamisega ja kindlal otstarbel vormistatud dokumendiga. Nii tekstiloomel kui ka dokumendiloomel jaoks on olulised funktsioon ja kontekst, samuti rollijaotus, ülesanded, kasutusala. Seega võib süsteemfunktsionaalsest analüüsist tõusta tulu arhiiviteooriale, olukorras, kus teave on niisama mitmekesine kui keel ning mõlemal puhul on kontekst see, mis otsustab.

Graafiteooria sobib ideaalselt kirjeldama

infoajastu seosterägastikku. Graafid on meetod, mille abil saab koguda ja organiseerida, analüüsida ja esitada teadmist dokumentide ja protsesside, samuti dokumendiloomel osapoolte ja omavaheliste suhete kohta. Dokumentaalse teabe tohtu hulga ja eripalgelisuse probleem on ületatav graafiteooria võimalustega, see on piisavalt paindlik, et hakkama saada mis tahes erijuhtumitega, kõlab Thibodeau järeldus. Kuna süsteemfunktsionaalne lingvistika kirjeldab teksti genereerimist kui teekonda läbi konkreetse keele ja spetsiifilise konteksti potentsiaalsete tähenduste võrgustiku, siis sobib see kui valatult ka graafiteooria võimalustega. Graafiteoreetiline analüüs on kohandatav tekstile, sest tähenduste võrgustik ongi sisuliselt teatud liiki graaf.

Thibodeau sõnastab ka asjaolud, mis arhiiviteadust graafiteooria ja süsteemfunktsionaalse lingvistika analüüsimeetodite rakendamisel rikastaksid. Mõlemad pakutud lähenemised on universaalsed ja paindlikud, sobimaks meie diskursusesse. Iga asi sobib graafi punktiks, iga suhe on esitav seosena punktide vahel. Süsteemfunktsionaalne analüüs katab kõik tekstidokumendid ja nende kasutusala, olles pruugitav nii sisu, konteksti kui ka struktuuri uurimisel. Graafiteooriat kasutatakse nagunii ohtralt arvutisüsteemidega seonduvalt, digitaaldokumendid hõlmavad niisugust andmestikku loomulikult ja lihtsal moel. Samuti on süsteemfunktsionaalne analüüs rakendatav digitaalse teabe sisu ja struktuuri automatiseeritud lahkamiseks, võimaldades senisest nüansirohkemat vaadet ja mõistmist. Lõpuks, Thibodeau väidab, et arhiiviteooriast arusaamine paraneb, kui kõnealuseid teooriaid dokumendiloomel analüüsil rakendada. Graafilised kujutised ongi selleks mõeldud, et nn. suurt pilti paremini tajuda, kõiki alateemasid ja allhoovusi visualiseerida. Süsteemfunktsionaalse analüüsi maksimaalne struktureeritus, integreeritus ja detailirikkus heidavad valgust seni hämaraks jäänud aspektidele arhiivinduses ja infoteaduses laiemalt.

Kokkuvõtvalt saab nentida, et teoreetilises plaanis mõjus Kenneth Thibodeau ettekanne väga värskendavalt. Kuivõrd lihtne ja kasulik saab olema selle kontseptsiooni kasutamine praktikas, jääb esialgu veel selgusetuks. Katsetamist vääriski kirjeldatud interdistsiplinaarne vaade kindlasti.

Kuidas iseloomustad Eesti asendit maailma arhiivinduses praegu, aastal 2016 ja mida peaksime teiste arhiivide kogemusest õppida võtma?

Eesti arhiivinduse tase on hea. Ma arvan, et

enamikes arhiivinduse teemades kuulume me pigem juhtgruppi kui keskmike, saati siis mahajääjate sekka ning seda vaatamata tõsiasi, et riigi väiksusest tulenevalt on meie ressursid piiritletud. Mis puudutab õppimist, siis tark õpib alati: teiste õnnestumistest ja ebaõnnestumistest, enda kogemustest samuti. Arhiivikongressi formaat ei ole tegelikult selline, mis võimaldaks ammutada uut ja seni kuulmata tarkust või hommepäev rakendada uusi praktilisi võtteid igapäevatoos. Kongress on pigem kui värviline vahekokkuvõtte valdkonna üleilmsest seisust ja paraku tuleb tõdeda, et vahe edasijõudnute ja majajäänute vahel pigem kasvab kui kahaneb.

Tõnu Tannberg

Minu jaoks olid kõige huvitavamad ettekanded kongressil suure saali ettekanded, mis aitasid mõista arhiivinduse arenguid. Isiklikult jäi võib-olla kõige rohkem meelde Eric Ketelaari esinemine – ülevaatlik ja arusaadav. Nimi, keda ka varasemast teadsin. Eesti arhiivinduse positsiooni hindamisel ei ole ma eriti pädev, aga minu jaoks on seis ikka üsna hea. Minu enda jaoks kõige huvitavamaks oli rahvusarhiivi külastamine.

Hanno Vares

Missugust ettekannet/seminari ja miks pidasid kõige huvitavamaks? Milles pettusid?

Kasutan võimalust ja mainin ära siiski mitu etteastet. Esiteks, niisuguse mastaapsusega üritusel püüdsin teadlikult otsida ettekandeid, mis pakuksid võimalikult laia konteksti arhiivindusele hetke ajas ja ruumis. Tavaliselt (sellisel üritusel olin kolmandat korda) annavad sellise pildi ettekanded, mille koostajad ei ole igapäevaselt kuidagi arhiivindusega seotud ja vaatavad „meile“ mingisuguse omast sektorist tuleneva kõrvalpilguga. Sellise pildi sain enam-vähem oodatud tasemel kätte GSMA (maailma mobiilsideoperaatoride ühendus) strategiapealiku Hyunmi Yang'i ettekandest, kes andis päris hea pildi sellest, kuidas mobiiltehnoloogia arendajad maailma näevad ja defineerivad. Internet võrdub mobiil(telefon), mobiil(telefon) on kõikjal, äpipõhised teenused on kasvamas majandusmudeliks, mis kujundavad ümber seniseid traditsioonilisi lahendusi, raamatukogu võrdub Google (ja raamatukogude all mõtles ettekandja kindlasti ka arhiive) jne. Iseenesest on raske neis sedastustes kahelda – nii see ju tegelikult on, vähemalt kui vaatame oma harjumusi. Kuidas see kõik arhiivindusse puutub? Arhiivid oma teenustega on ettekandja sõnul osa ühiskonnast ja siin pole jällegi midagi kaheldavat. Kui

kõik teenused kolivad taskusse, siis kuidas on arhiividel võimalik sellest kõrvale jääda? Kui infoportaalide rägastikud sulanduvad üldkasutatava(te)sse, siis mis võimalused on arhiividel sellest arengust loobuda? Kui mäluasutuste poolt pakutavad teenused konkureerivad klientide vaba aja täitmise turul, siis mida peab tegema, et nähtavad olla? Iseenesest pole nendes küsimustes vähemalt Rahvusarhiivi kolleegidele midagi totaalselt uut, sest me oleme selliseid küsimusi esitanud üksteisele erinevatel ajurünnakutel (nt. viimaste arengusihide ja kogumispõhimõtete seadmisel). Küsimus aga on, kuivõrd paratamatult me selliseid tendetse oskame omaks võtta või kuivõrd utoopilisena need meile tunduvad. Ma olen siiski veendunud, et mis tahes kogumis-, säilitamis- või kasutustegevuste arenduste juures peaksid sellised küsimused ja mõtted arhiivaaridel kuklas tiksuma. Ülalkirjeldatud ettekande osa käsitles tegelikult meile teadaolevat ja juba eksisteerivat „maailma“.

Hyunmi Yang aga rääkis palju ka tuleviku suundumustest, mille märksõnadeks on automatiseeritus, intelligentsed seadmed ja tehiskellekt. Viimane seab uue vajaduse juba näiteks seadusandlusele, mis seni on reguleerinud vaid seda, mida inimene teeb. Kudas see arhiivindusega seotud on, jäägu igaühe enda fantaseerida.

Teiseks püüdsin tabada ettekandeid, mis käsitleksid arhiivindusliku hindamise teemasid. Šveitsi Föderaalarhiiv (SFA) tutvustas oma uut, aastatel 2010–2013 välja töötatud hindamismudelit, mis lubab ja ka kohustab arhiivimoodustajat senisest aktiivsemalt sekkuma hindamise protsessi. Kaasavaks hindamiseks (*participatory appraisal*) nimetatud süsteem demokratiseerib seni arhiivide otsustada olnud valikut, muudab arhiivimoodustajaid kaasates hindamisotsused laiapõhjalisemaks ning märgata on, et hindamisotsuste rakendamisel saavutatakse parem kvaliteet. Nn. kaasava hindamiseni, õigemini selle vajaduseni jõudis ka Kanada Carletoni Ülikooli veidi teoreetiliseks jäänud ettekanne, mis analüüsis arhiivide läbiviidavat hindamisprotsessi. Tõdeti, et otsused peavad olema arusaadavad ja rakendatavad nii arhiivimoodustajatele kui ka arhiividele, et dialoog ja otsustest üheselt arusaamine on hädavajalik. Kaasava hindamise nn. uueks suunaks nimetamine mitme ettekandja poolt tundus minule üpris üllatav (mitte et ma selles oleksin just pettunud), sest meil Rahvusarhiivis on selline vajadus aastaid tundunud iseenesestmõistetav ning praktikas oleme seda viljelenud kümme aastat. See, et hindamisotsuse juures peab olema arvestatud

asutuse argumente, et otsus peab olema mõlemale poolele üheselt arusaadav ja rakendatav, et otsus on asutusega korralikult läbi räägitud, tagab selle kvaliteedi parmal võimalikul moel. Tõsi küll, meil pole seda nimetatud uueks suunaks, vaid paratamatuks vajaduseks. Võib veel meie kogemusest lisada, et nn. kaasav hindamine sunnib otsuseid korralikult dokumenteerima, sh. esitama otsuse põhjendusi.

Kindlasti huvitavaim hindamisalane ettekanne oli Hollandi Rahvusarhiivist Charles Juergensilt ja Marens Engelhardilt. Nad lahkasid andmetöötusel, automatiseeritusel ja suurandmetel põhinevat ühiskonda ja otsustusprotsessi ning seda, kuivõrd traditsioonilised hindamismeetodid (funktsioonide-, konteksti- ja sisuanalüüs) suudavad tekitada sellist teabe hulka ja kvaliteeti, mis võimaldavad adekvaatselt tänapäeva infoühiskonnast ka tulevikus aru saada. Dokumendi (*record*) osadeks olevad fragmentaarse iseloomuga andmed pole enam seotud traditsioonilise tööprotsessiga, vaid väärtust ja arusaamist annavad andmete analüüsiks kasutatavad algoritmid. Ettekanne keskendusküsimuseks on küsimus, mis on justkui mustad kastid andmete ja neist arusaamise vahel. Algoritmid näitavad seda, kuidas andmeid kasutatakse, ning see on ainus võimalus andmetest aru saamiseks. Pärast ettekannet korraldasid hollandlased kolmes töörühmas ka seminari, kus arutati küsimuse üle, kas **21. sajandi dokumendi moodustab kombinatsioon andmetest, algoritmidest ja nende kasutamisest**. Üldiselt oli tegu põneva ja arusaamist avardava ettekande/seminariga. Seda enam, et seesuguseid arutelusid ja mõtteid on väiksemas ringis arutatud ka Rahvusarhiivis (nt. suurandmete teemaga seoses).

Kuidas iseloomustad Eesti asendit maailma arhiivinduses praegu, 2016. aastal ja mida peaksime teiste arhiivide kogemusest õppida võtma?

Eesti arhiivindusel on 2016. aastal olemas nimi, mis maailma arhiivinduses välja paistab. Seda on tunda ja näha paljudest vestlustest ja olalepatsutustest. Arhiiviteabe kasutusse andmise, ühisloome, sotsiaalmeedia võimaluste ärakasutamise osas on meil häid ja originaalseid mõtteid ja teostusi ning neid on juba ka realselt proovitud. Digitaalse teabe kogumise osas (kuigi meid tuntakse panuse poolest väga suurtesse arhiiviprojektidesse) on meil puudu praktilistest kogemustest, mis ei luba meil tutvustada oma *case studies*'id ega võrrelda neid muu arenenud

arhiivimaailma digitaalarhiivide masinavärkidega. Loodetavasti loksus ka siin järgneva nelja aasta jooksul kõik rohkem paika.

Ettekannetega esinesid eestlastest Kuldar Aas ja Liisi Taimre.

Kuldar: Oma ettekandes rääkisin projekti E-ARK (www.eark-project.eu) eesmärgist ja tulemitest. Lühidalt kokku võttes on projekti eesmärgiks ühtlustada eri riikides loodud digitaalsete arhiveerimise ja taaskasutamise põhimõtteid. Tulemusena on loodud mitu riikideüleste tehnilist standardit, mille järgimine lubab digitaalarhiividel senisest paremini taaskasutada teiste riikide või asutuste poolt arendatud tööriistu. Ühiste tehniliste standardite kasutamine on samuti eelduseks riikidevahelisele koostööle uute tööriistade arendamisel. Kokkuvõttes lubab selline praktiline koostöö ja taaskasutus igal üksikul arhiivil vähendada ressursse, mida paigutatakse tarkvara arendusse ja haldusse.

Töestamiseks loodud standardite kasutatavust on projekt arendanud või kohandanud ligi 20 tööriista standarditele vastavaks.

Liisi: Oma ettekandes rääkisin sellest, kuidas uue meedia vahendite abil paremini kaasata erinevaid sihtgrupe. Sotsiaalmeedia abil on võimalik kõnetada ka inimesi, kes on arhiivi olemasolust vaid kuulnud. Näidates, et arhiivis hoitakse materjale, mis tekitavad inimestes emotsioone ja isiklike assotsiatsioone, on võimalik laiemale avalikkusele paremini seletada arhiivi olemust ja vajalikkust. Pikemalt peatusin Eesti mäluasutuste ühisloomekampaania Digitalgud ja projekti *Community as opportunity* (www.coop-project.eu) alaprojektil „Seiklused arhiivides“, mille raames õpilased külastavad arhiivi ja, kasutades nutitelefone, teevad sellest lühifilmi.

Liisi Taimre

Liisi Taimre

(1985), Rahvusarhiiv, riigiarhivaari nõunik,
liisi.taimre@ra.ee